Yusuf İslam Dağdelen

تعريف الكلمة

هي اللفظ الموضوع لمعنًى مفرد

Lafız olmalıdır.
هي اللفظ

1. Lafız olmalıdır. Yani kelime olabilmesi için öncelikle ağızdan çıkan bir ses olması gerekir.

Bir manaya konulmuş olmalıdır.
الموضوع لمعنًى

2. Bu lafız bir mananın karşılığına konulmalıdır. Meselâ kendisiyle yazı yazdığımız bir nesne var. Bu nesneye "kalem" demişiz. O halde biz zihnimizde tasavvur ettiğimiz manaya "kalem" lafzını vaz etmiş olduk.

Müfret olmalıdır.
مفرد

3. Lafız müfret (tekil) olmalıdır, yani mürekkep olmamalıdır.

المفرد : ما لا يدل جزء لفظه على جزء معناه

MÜFRET: LAFZININ CÜZ'Ü MANASININ CÜZ'ÜNE DELALET ETMEYEN ŞEYDİR.

Mesela كتاب lafzı dört hece harfinden meydana gelen bir kelimedir. Bu lafzın cüzü olan ك harfi كتاب lafzının ifade ettiği manayı ifade etmez ve ifade ettiği mananın cüzü de değildir. O yüzden bu lafız müfrettir.

Mesela غلام زيد ifadesinde غلام bir şeye, زيد de bir şeye delalet ediyor. Burada telaffuz ettiğimiz lafzın (غلام زيد), bir parçası (غلام veya زيد) mananın da bir parçasına delalet ediyor. Bu yüzden bu lafız müfret değildir, mürekkeptir.

أقسام الكلمة

Yusuf İslam Dağdelen

HARF
الحرف

Harf: Kendi başına bir mana ifade etmeyen, bilakis başkasının anlaşılmasına alet, vesile olandır.

-Harflerin bazısı amildir (harfi cerle gibi), bazısı ise amil değildir (قد - هل gibi).

FİİL
الفعل

Fiil: Hey'etiyle (siğası, yapısıyla) vaz'en (bir manaya konulmuş olarak) üç zamandan birine delalet edendir.

-Fiillerin hepsi amildir (etkileyendir).

FİİLE HUSUSİ ALAMETLER:
قد - س - سوف - إن - لم - لما
لام الأمر - لا النهي

İSİM
الاسم

İsim: Üç zamandan birine delalet etmeksizin, kendi başına bir mana ifade eden şeydir.

-İsimlerin bazısı amildir (ismi fail gibi), bazısı ise amil değildir (اللذي - أنت - أنا gibi).

İSME HUSUSİ ALAMETLER:
دخو لُ التنوين - وحرف الجر - ولام التعريف
كو نُه مبتدأ - وفاعلا - ومضاف

NOT: Bu taksim ve misallerden ortaya çıktı ki, harf den kasıt "hurufu meani" dir, "hece harfleri" değildir kastedilen. Aralarındaki fark hurufu meani (في gibi) bizatihi kelime iken, hece harfleri (ي - ف gibi) kelimeden bir cüzdür. (Kasabzade Şerhi)

Yusuf İslam Dağdelen

تعريف العامل

العامل: هو ما أوجبَ بواسطةٍ كوْنَ أخرِ الكلمةِ على وجهٍ مخصوصٍ من الإعراب

Kelimenin sonunun, bir vasıta (muktezil irab) ile irabının özel bir şekilde olmasını grektiren şeydir.

مقتضِي الإعراب

Muktezil İrab: Amilin kelimenin sonuna irab verirken yararlandığı vasıtadır.

في الأفعال

Fiillerde muktezil irab ismi faile olan tam benzemedir ki bu da sadece fiili muzaride vardır.

لفظًا

Hareke ve sukun bakımından aynı olmaları.

ضَارِبُ - مُدَحْرِجٌ

يَضْرِبُ - يُدَحْرِجُ

معنًى

1. Umum - husus mana ifade etmeleri

ضارب - الضارب

يضرب - سيضرب + ما يضرب

2. Hal ve istikbale delalet eden karineler olmadığında, ilk akla gelen hal manasında olmalarıdır.

كاتِبٌ -Şuanda yazar.

يكتبُ -Şuanda yazıyor.

استعملاً

1. Nekiraya sıfat olmaları

جائني رجلٌ ضارب - يضرب

Nekira Sıfat Sıfat

2. Başlarına ibtida lamı dahil olabilmesi

إن زيدًا لضاربٌ - ليضرب

في الأسماء

İsimlerde muktezil irab, failiyyet, mefuliyyet ve izafet gibi gizli bir takım manaların isimlere gelip gitmesidir ki, bu manaları meydana getiren amildir.

NOT: Kelimeler, cümledeki bulunduğu konuma (fail, meful, izafet vb.) göre irab alırlar. Bu konumda olmasını sağlayanda amillerdir. Amiller vasıtalar ile (1) kelimelerin sonlarını (2) irablamışlardır.

Özetle, fiiller **aslı itibariyle** mureb (irablanabilir) değillerdir. Ancak yukarıdaki benzerlikler, fiilin mureblikte asıl olan isme, **mureblik (irablanabilme) noktasında** tabi olmasını gerektirmiştir. Yani fiilin sonunda meydana gelen irabsal değişiklikler, isme olan benzerliği sebebiyledir

Yusuf İslam Dağdelen

AMİL (60)

LAFZİ (58)

مَا يَكُونُ لِلِّسَانِ فِيهِ حَظٌّ

Lisanda payı olan amildir. (telaffuz edilebilen)

MANEVİ (2)

مَا لا يَكُونُ لِلِّسَانِ فِيهِ حَظٌّ

Lisanda payı olamayan amildir.

KIYASİ (9)

ما يُمْكِنُ أَنْ يُذْكَرَ فى عَمَلِهِ قَاعِدَةٌ كُلِّيَّةٌ مَوْضُوعُهَا غَيْرِ مَخْصُور

Amel etme hususu, mevzusu birkaç adet veya fertle mahsur olmayan ve külli bir kaide olarak zikredilmesi mümkün olan şeydir.

SEMAİ (49)

هوَ الَّذِى يَتَوَقَّفُ اِعْمَالُهُ عَلَى السَّمَاع

İmali (amel etmesi), Araplardan işitmeye bağlı olandır.

Fiilde Amil (19)

İsimde Amil (30)

İki İsimde Amil (10)

Bir İsimde Amil (20)

Harfi Cerler

HARFİ CERLER (20)

Yusuf İslam Dağdelen

1. اَلْبَاءُ ← لِلْإِلْصَاقِ – **bitiştirmek**
بِهِ دَاء

2. مِنْ ← لِلِابْتِدَاءِ – **başlangıç**
سِرْتُ مِنَ الْبَصْرةِ إِلَى الْكُوفةِ

3. إِلَى ← لِلِانْتِهَاءِ – **bitiş**
سِرْتُ مِنَ الْبَصْرةِ إِلَى الْكُوفةِ

4. عَنْ ← لِلْبُعْدِ وَالْمُجَاوَزَةِ – **uzaklaşmak**
رَمَيْتُ السَّهْم عَنِ الْقَوْس

5. عَلَى ← لِلِاسْتِعْلَاءِ – **istila**
عَلَيْهِ دَيْن

6. لِ ← لِلتَّعْلِيلِ أَوْ لِلتَّخْصِيصِ – **sebebiyet**
ضَربتُ زيداً لِلتَّأْديبِ – اَلْجُلُّ لِلْفرسِ

7. فِي ← لِلظَّرْفِيَّةِ – **zarfiyet**
أَلمَالُ في الْكيسِ

8. اَلْكَافُ ← لِلتَّشْبِيهِ – **benzetme**
زَيد كَالْأَسَدِ

9. حَتَّى ← لِلْغَايَةِ – **sonra eriş**
أَكَلْتُ السَّمكةَ حَتَّى رَاسِها

10. رُبَّ ← لِلتَّقْلِيلِ – **azlık**
رُبَّ رَجُل جَوَّاد لَقِيتُهُ

11. وَاوُ الْقَسَمِ ← لِلقَسَمِ – **yemin**
وَاللّٰهِ

12. تَاءُ الْقَسَمِ ← لِلقَسَمِ – **yemin**
تَالله

13. حاشا ← لِلِاسْتِثْنَاءِ – **istisna**
هَلَكَ النَّاسُ حَاشَا الْعَالِمِ

14. مُذْ ← لِلِابْتِدَاءِ فِي الزَّمَانِ الْمَاضِى
ما رَأَيْتهُ مُذْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ

15. مُنْذُ ← لِلِابْتِدَاءِ فِي الزَّمَانِ الْمَاضِى
ما رَأَيْتهُ مُنْذ يَوْمِ السَّبْت

16. خَلاَ ← لِلِاسْتِثْنَاءِ – **istisna**
جَاءَنِي الْقَوْمُ خَلَا زَيْد

17. عَدَا ← لِلِاسْتِثْنَاءِ – **istisna**
جَاءَنِي الْقَوْمُ عَدَا زَيْد

18. لَوْلاَ ← لِاِمْتِنَاعِ شَيْئٍ لِوُجُودِ غَيْرِهِ
لَوْلَاكَ يَا رَحْمَةَ اللّٰهِ لَهَلَكَ النَّاسُ

19. كَيْ ← لِلتَّعْلِيلِ – **sebebiyet**
كَيْمَه عَصَيْتَ

20. لَعَلَّ ← لِلتَّرَجِّي – **umut etmek**
لَعَلَّ اللّٰهَ تَعَالَ يَغْفِرُ ذَنْبِى

NOT: 1. لَوْلاَ *harfi ceri kendisine* **zamir bitiştiğinde** لِاِمْتِنَاعِ شَيْئٍ لِوُجُودِ غَيْرِهِ *manasını ifade eder.*
2. كَيْ *sebebiyet manasını üzerine* **istifaham مَا sı dahil olduğunda** *ifade eder.*
3. لَعَلَّ **Ukay lugatına** *göre harfi cerdir.*

متعلق الجار والمجرور

Yusuf İslam Dağdelen

Harfi Cerin Müteallakı

Harfi cer'in mecrur ile birlikte, mânaca alâkalı (âid, bağlı) olduğu kelimeye "müteallak" denir. Kısaca müteallak; mecrura, harfi cer vasıtasıyla geçen şeydir.

Harfi cerin müeallakı fiil, şibhi fiil ve mana fiil olarak üç şekilde gelebilir.

Fiil

ذهب الى البيت

Şibhi Fiil

İsmi fail
ismi meful
sıfatı müşebbehe
ismi tafdil
masdar.

انا خارج من الصف

Mana Fiiil

Zarfı Müstekar
İsim Fiil
İsmi Mensub

هيهات المذنب من الله تعالى

Harfi Cerlerin Müteallak Alma Durumları

Daima (9)

من - الى - عن - على
واو القسم - تاء القسم
مذ - منذ - كيمه

Hiçbir Zaman (7)

رب - حاشا - عدا - خلا
لولا - لعل -حروف الزوائد

Bazen (4)

الام - الباء - الكاف - حتى

إعراب المجرور

Yusuf İslam Dağdelen

Harf-i cerden sonra gelen kelimenin cer dışında ikinci bir irabı da vardır. Cer mahall-i karîb olup, ikinci irab mahall-i ba'îddir. Mecrur olan ifadelerin birincil irabı cer iken ikincil irabları aşağıdaki gibidir:

مجرور الزوائد و"رب"

Zaid harf-i cerlerin ve رُبَّ'nin (ikincil) irabı harf-i cer gelmeden önceki hâli üzeredir.

كَفَى بِاللهِ شَهِيدًا ◀ كَفَى اللّٰهُ شَهِيدًا
mecrur car — *fail (merfu)*

مَا جَائَنِي مِنْ اَحَدٍ ◀ مَا جَائَنِي اَحَدٌ
mecrur car — *fail (merfu)*

مجرور حروف الاستثناء

İstisnâ harflerinin (ikincil) irabı إلا 'dan sonraki müstesnâ gibidir.

جاء القوم خلا زيدٍ ◀ جاء القوم إلا زيدًا
mecrur car — *müstesnâ*

مجرور لولا و"لعل"

لَوْلاَ ve لعل 'nin mecrûru (ك) mübtedâ olup sonraki ifâde (موجود) haberdir. Yani mecrurun (ikincil) irabı mübteda üzere merfudur.

لولاك موجود لهلك زيد
mecrur car — *mahzuf haber* — *mübteda*

لعل زيدٍ قائم
car mecrur haber — *mübteda*

2

إعراب المجرور

Yusuf İslam Dağdelen

Harf-i cerden sonra gelen kelimenin cer dışında ikinci bir irabı da vardır. Cer mahall-i karîb olup, ikinci irab mahall-i ba'îddir. Mecrur olan ifadelerin birincil irabı cer iken ikincil irabları aşağıdaki gibidir:

مجرور ما عدا هذه السبعة

MAHALLEN MENSUBTUR:

إن كان الجار " في" أو بمعناه

في **veya** في **manasında ise mecrurun (ikincil) irabı mef'ûlün fih olarak mahallen mansûbdur.**

صليت في المسجدِ - بالمسجد

mecrur car — mecrur car

mefulun fih üzere mansubdur.

إن كان الجار " الام" أو بمعناه

لام **veya** لام **manasında ise mecrurun (ikincil) irabı mef'ûlün li-eclih olarak mahallen mansûbdur.**

ضربت زيدا للتأديبِ

mecrur car

mefulun leh üzere mansubdur.

كيمه عصيت

mecrur car

إن كان الجار عدا " في" و"الام"

لام **veya** في **değilse mecrurun (ikincil) irabı mef'ûlün bih ğayri sarih olarak, mahallen mansûbdur.**

ذهبت الى البيت

mecrur car

mefulun bih ğayrı sarih üzere mansubdur.

NOT: *Mefulün bih gayr-i sarih ise "açık olmayan mefulün bih "anlamına gelir. Çünkü harf-i cerden dolayı açıkça nasb alametini alamaz.*

إذا أُسند المتعلق الى الجار لمجرور

Müteallak harf-i cer vasıtasıyla mecrûra isnâd edildiğinde o mecrûr ikincil (irabı) nâib-i fâil olarak mahallen merfû olur.

مُرَّ بزيد

müteallak — car-mecrur (naibi fail)

naibi fail olarak mahallen merfudur.

8.

ظرف مستقر - ظرف لغو

Yusuf İslam Dağdelen

Zarfı Müstekar

Car mecrurun müteallakı bazen hazfedilir. Eğer **hazfedilen** müteallak **efâli âmden** olup, mânâsı car ve mecrurdan anlaşılıyorsa, o car ve mecrura zarfı müstekar denir.

Efâli âmme ise, umûm mânâlı fiiller olup, yedi tanedir.
Bunlar: لاَبَسَ، اِسْتَقَرَّ، وَقَعَ، ثَبَتَ، وَجَدَ، حصَلَ، كَانَ

Kısaca şu iki durum varsa zarf zarfı müstekardır:
1. Müteallakın Mahzuf Olması
2. Müteallakın Efâli Âmden Olması

زَيْدٌ فِي الدَّارِ / أبُوهُ
mecrur / car
zarfı müstekar
حَصَلَ
Umumi fiillerden mahzuf müteallak

Zarfı Lağv

Eğer hazfedilen müteallak, **efâli âmden olmayıp**, husûsî mânâlı fiillerden olursa **ya da hazfedilmemiş ise** bu car ve mecrura zarfı lağv denir.

Müteallak Mahzuf Olmazsa

مَرَرْتُ بِزَيْدٍ
müteallak
car,mecrur
zarfı lağv

Müteallak Efâli Âmden Olmazsa

زَيْدٌ فِي الدَّارِ
mecrur / car
zarfı lağv
اَيْنَ اَكَلَ زَيْدٌ ؟
اَكَلَ — sual karinesi ile mahzuf
mahzuf müteallak
efali hassa'dan

Not: Mütealak hazf olunca, müteallakın **manası**, **ameli**, **irabı** ve **zamiri** (dört şey) car-mecrur'a yerleşir, istikrar eder. Bu yüzdendir ki zarfı müstekar olarak isimlendirilir.

1. Manası, حَصَلَ bulunur.
2. Ameli, أبُوهُ ifadesini müteallakı gibi faili alır amel eder.
3. İrabı, müteallakı gibi haber olur.
4. Zamiri, müteallakın altında gizli olan zamir de هو geçer.

1

حذف حرف الجر

Yusuf İslam Dağdelen

سماعي

والسَّمَاعِيُّ فِيمَا عَدَا هَذِهِ الثَّلاَثَةِ مِمَّا سُمِعَ مِنْ العَرَبِ، فَيُحْفَظُ ولاَ يُقَاسُ عَلَيْهِ

Semai olan harfi cerlerin hazfi, geçilen şu 3 yerin (lam,fiy ve en-enne'den carın hazfi) haricindedir. Semaen hazf Araplardan işitmeye dayalıdır. Ezberlenir ve onun üzerine kıyas yoktur.

قياسي

"أنْ" و"أنَّ"

اَنْ و اَنَّ فَالجَارُّ يُحْذَفُ مِنْهُمَا قِيَاسًا

Bu ikisinden (اَنْ و اَنَّ) carr kıyasen hazf edilir.

المفعول له

اذا كَانَ فِعْلاً لِفَاعِلِ الفِعْلِ المُعَلَّلِ ومُقَارِنًا لَهُ فِى الوُجُودِ

Mefulun leh, Muallel fiilin faili için bir hades (oluş-eylem-fiil-iş) olduğu zaman ve vücuda gelmekte muallel fiile yakın olduğu zaman "lam'ın hazfi" caizdir.

ضَرَبْتُ زَيْدًا تَأْدِيبًا له

المفعول فيه

ظَرْفُ زَمَانٍ

في *hazfedilir*

مَحْدُودٌ

مَا يَتَعَيَّنُ لَهُ مِقْدَارٌ مَخْصُوصٌ ك"يَوْمٍ" و"لَيْلٍ"

Kendisi için hususi bir miktarın, muayyen (belirli) olduğu şeydir.

صُمْتُ شَهْرًا
↓
في

مُبْهَمٌ

مَا لا يَتَعَيَّنُ لَهُ مِقْدَارٌ مَخْصُوصٌ كَ"حِينٍ" و"وَقْتٍ"

Kendisi için hususi bir miktarın, muayyen (belirli) olmadığı şeydir.

سِرْتُ حِينًا
↓
في

ظَرْفُ مَكَانٍ

في *hazfedilmez.*

مَحْدُودٌ

هُوَ مَا ثَبَتَ لَهُ اِسْمٌ بِسَبَبِ اَمْرٍ دَاخِلٍ فى مُسَمَّاهُ

Bir iş, durum sebebiyle müsemmasına dahil olmak suretiyle kendine bir isim sabit olan şeydir.

صَلَّيْتُ فى دَارٍ

في *hazfedilir*

مُبْهَمٌ

هُوَ مَا ثَبَتَ لَهُ اِسْمٌ بِسَبَبِ اَمْرٍ غَيْرِ دَاخِلٍ فى مُسَمَّاهُ

Bir iş, durum sebebiyle müsemmasına dahil olmaksızın kendine bir isim sabit olan şeydir.

جَلَسْتُ أَمَامَ البَيْتِ
↓
في

10.

2

حذف حرف الجر

المفعول فيه

ظَرْفُ زَمَانٍ — في hazfedilir

- مَحْدُودٌ: صُمْتُ شَهْرًا → صُمْتُ في شَهْرًا
- مُبْهَمٌ: سِرْتُ حِينًا → سِرْتُ في حِينًا

ظَرْفُ مَكَانٍ

- مَحْدُودٌ — في hazfedilmez.
  - دَار - مسجد - مكتبة
  - ✗ صَلَّيْتُ دَارًا
  - ✓ صَلَّيْتُ فى دَارٍ
- مُبْهَمٌ — في hazfedilir
  - كَالْجِهَاتِ السِتَّ: امام / قدام / خلف / يمين / يسار / شمال / فوق / تحت
    - جَلَسْتُ أَمَامَ البَيْتِ → جَلَسْتُ في أَمَامَ البَيْتِ
  - المَقَادِيرِ المَمْسُوحَةِ: فرسخ / ميل / بريد
    - سِرْتُ مِيلاً → سِرْتُ في مِيلاً
  - بَعْضِ الظُّرُوفِ المَكَانِيَّةِ: عند / لدى / وسْط / بين / اذاء / خذاء / تلقاء
    - جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ → جَلَسْتُ في بَيْنَ يَدَيْهِ

Hazfedilmesinin (في) caiz olduğu, istisna yerler.

- دخل: دَخَلْتُ الدَّارَ
- نزل: نَزَلْتُ الحَانَ
- سكن: سَكَنْتُ البَلَدَ

HAZFEDİLMESİNİN (في) CAİZ OLMADIĞI, İSTİSNA YERLER.

- في بَعْضِ الكَلِمَاتِ الظَّرْفِيَّةِ: جانبا - جهة - وجها - وسَطا، خارج الدار - داخل الدار - جوف البيت
  - ✓ اَكَلْتُ في جَانِبَ الدَّار
  - ✗ اَكَلْتُ جَانِبَ الدَّار
- كُلُّ اِسْمِ مَكَانٍ لا يَكُونُ بِمَعْنَى الاِسْتِقْرَارِ: المقتل و المضرب
  - ✓ اَكَلْتُ في مَضْرِبَ زَيْدٍ
  - ✗ اَكَلْتُ مَضْرِبَ زَيْدٍ
    - ضَرَبَ
    - *ismi mekanın türediği fiil istikrar manasında değil.*
- إِنْ كَانَ بِمَعْنَى الاِسْتِقْرَارِ وَلَمْ يَكُونْ مُتَعَلَّقُهُ بِمَعْنَى الاِسْتِقْرَارِ: مقام و مكان
  - ✓ اَكَلْتُ في مَقَامِهِ
  - ✗ اَكَلْتُ مَقَامَهُ
  - ✓ قُمْتُ مَقَامَهُ - قَعَدْتُ مَكَانَهُ
    - *müteallak'da istikrar manasında*

NOT: *Bir eylem kalıcı değil aniden olup bitiyorsa, (vurmak, öldürmek gibi) kendisinde istikrar manası yok demektir. Ancak bir müddet kalıcı olan aniden olup bitmeyen eylemler (oturmak, ayakta olmak gibi) kendisinde istikrar manası bulunduruyor demektir.*

Yusuf İslam Dağdelen

3

حذف حرف الجر

Yusuf İslam Dağdelen

المفعول له

ضَرَبْتُ زَيْدًا تَأْدِيبًا له
لِ

"أنْ" و"أنَّ"

في اَنَّ

وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَداً
لِاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ

في اَنْ

عَبَسَ وَتَوَلّٰى اَنْ جَاءَهُ الْاَعْمٰى
لِاَنْ جَاءَهُ الْاَعْمٰى

MEFULUN LEH'TEN HARFİ CERİN HAZFİ İÇİN 3 ŞART GEREKİR.

إِذَا كَانَ المَفْعُولُ لَهُ فَعْلاً

1.) Mefulun leh masdar olacak (örnekte تَأْدِيبًا *mefulun leh ve masdardır)*

كَوْنُهُ حَدَثًا لِفَاعِلِ الفِعْلِ المُعَلَّلِ بِالمَفْعُولِ لَهُ
يعني: كَوْنُ فَاعِلِهِمَا مُتَّحِدًا

2.) Mefulun lehin faili ile, muallel fiilin faili aynı olacak (mefulun lehin faili yani edeplendirme işini yapan ve döven kişi mütekellimdir. تُ*)*

اَكْرَمْتُكَ لِإِكْرَمِكَ

Bu terkibte bulunan لِإِكْرَمِكَ *lafzından lam harfi cerrinin hazf edilmesi caiz değildir. Çünkü amil olan* اَكْرَمْتُ *fiilinin faili mütekellimdir. Mefulun leh olan* إِكْرَمْ *masdarının fili ise muhatabtır.*

كَوْنُ زَمَانِ المَفْعُولِ لَهُ مُقَارِنًا لِزَمَانِ الفِعْلِ المُعَلَّلِ فِي الوُجُودِ

3.) Mefulun leh ve muallel fiil eş zamanlı olacak (edeplendirme işi ile dövme işi eş zamanlıdır)

جِئْتُكَ اليَوْمَ لِوَعْدِى أَمْسِ

Bu terkibteki لِوَعْدِى *lafzındaki lam hazf edilemez. Çünkü mefulun lehin amili olan* جِئْتُ *fiilinin zamanı bu gündür.* وَعَدْ *masdarının zamanı dünkü gündür.*

ÖZETLE:

حذف حرف الجر

Yusuf İslam Dağdelen

Harfi cerin hazfi semai ve kıyasi olmak üzere ikiye ayrılır. Semai olarak harfi cerin hazfi Araplardan duyulduğu üzeredir, ezberlenir ve kıyas edilemez. Harfi cerin kıyasen hazfi üç kısma ayrılır. Belli kurallara, kaidelere uygun olarak kıyas edilebilir. Özetle kaideler aşağıdaki gibidir:

A. MEFULUN FİH'TEN في HARFİ CERİNİN HAZFİ:

- 1. Mefulun fih, zarfı zamansa, ister bu zaman zarfı mahdud olsun ister mübhem olsun harfi cer hazfedilir.

- 2. Mefulu fih, zarfı mekan mübhem ise harfi cer hazfedilir. Ancak bundan bazı zarfı mekanı mübhem zarfları, istikrar manası ifade etmeyen ismi mekanlar ve ismi mekanlar istikrar manası ifade etsede, müteallakı istikrar manası ifade etmediği yerler istisna edilmiştir. Bu yerlerde harfi cerin hazfi caiz değildir. (örnekler için tabloya bk.)

- 3. Mefulu fih, zarfı mekan mahdud ise harfi cer hazfedilmez. Ancak bundan دخل - نزل - سكن fiilleri istisna edilmiştir. Bu fiillerden sonra harfi cer hazfedilir.

B. MEFULUN LEH'TEN, الام HARFİ CERİNİN HAZFİ:

- 1. Mefulun leh'ten, lam'ın hazfi için şu üç şartın bulunması gerekir:
  - a. mefulun leh masdar olacak.
  - b. Mefulun lehin faili ile, muallel fiilin faili aynı olacak.
  - c. Mefulun leh ve muallel fiil eş zamanlı olacak.

C. (اَنْ و اَنَّ) DEN HARFİ CER KIYASEN HAZFEDİLİR.

الحذف والإيصال

Yusuf İslam Dağdelen

تَعَلُّقُ الجَّارَينِ بِفِعْلٍ وَاحِدٍ

Aynı manada iki harf-i cerrin atıfsız olarak bir fiile tealluk etmesi câiz değildir.

✗ ضَرَبْتُ يَوْمَ الجُمْعَةِ يَوْمَ السَّبْتِ
في zarfı zaman — في zarfı zaman

✗ مَرَرْتُ بِزَيْدٍ بِعَمْرٍو
ilsak — ilsak

Ancak harf-i cerler aynı olsa da manaları farklı olsa tealluk câiz olur.

✓ ضَرَبْتُ يَوْمَ الجُمْعَةِ اَمَامَ المَسْجِدِ
في zarfı zaman — في zarfı mekan

✓ اَكَلْتُ من ثَمَرِهِ من تُفَّاحِهِ
ibtida — baziyet

Hazf ve İsal

Harfi cerin müteallakını, harfi cer olmaksızın mecrura ulaştırarak, mecrurun mahalli irabını (ikincil irabını) ortaya çıkarmaya hazf ve isal denir.

Hazf, harfi cerin hazfedilmesi demekken, isal ise harfi cer hazfedildikten sonra, harfi cerin müteallakını harfi cerden sonraki ifadeye ulaştırmak demektir. Bu mecrurun mahalli irabı mefuliyet üzere nasb veya naibiyyet üzere refdir.

وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ
müteallak — من قَوْمِهِ
car — mecrur

مَالٌ مُشْتَرَكٌ فِيهِ — ظَرْفٌ مُسْتَقَرٌّ فِيهِ

1.) فِيهِ lafzı ve مُشْتَرَكٌ مستقر ismi mefullerine müteallaktır.

2.) فِي harfi cerin mecruru ہِ zamiridir. Bu mecrurun ikincil (mahalli) irabı, ismi mefuller meçhul fiil gibi amel ettiğinden naibi fail olmak üzere merfudur.

3.) فِي harfi ceri (semaen) hazfedilince ہِ zamiri هو şeklinde merfu zamire dönüştü. (naibul fail)

4.) Bundan sonra هو zamirinin müstetir olmasında bir engel kalmadığından مُشْتَرَكٌ ve مستقر ismi mefullerinde müstetir kaldı.

harfi cer hazfolunca, müteallak mecrura doğrudan geçti.

الْحُرُوفُ الْمُشَبَّهَةُ بِالْفِعْلِ

Yusuf İslam Dağdelen

الْحُرُوفُ الْمُشَبَّهَةُ بِالْفِعْلِ

Fiile benzeyen harfler diye isimlendirilmesi:
- *>Fiil manası bulunması*
- *>Son harfinin fetha olması*
- *>En az üç harften oluşmaları*

- اِنَّ و اَنَّ للتَحْقِيقِ
  - إِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى عَالِمُ كُلِّ شَيْئٍ
  - إِعْتَقَدْتُ أَنَّ اللّٰهَ تَعَالَى قَادِرٌ عَلَى كُلِّ شَيْئٍ
- كَأَنَّ للتَّشْبِهِ
  - كَأَنَّ الْحَرَامَ نَارٌ
- لَكِنَّ للِاسْتِدْرَاكِ
  - مَا فَازَ الْجَاهِلُ لَكِنَّ الْعَالِمَ فَائِزٌ
- لَيْتَ للتَّمَنِّى
  - لَيْتَ الْعِلْمَ مَرْزُوقٌ لِكُلِّ أَحَدٍ
- لَعَلَّ لتَّرَجِّى
  - لَعَلَّ اللّٰهَ تَعَالَى غَافِرُ ذَنْبِى

MASDARA TEVİLİN METODU (عوني 'den)

- اَنَّ *'nin haberi müştaksa, haberi isme izafe edilerek masdar elde edilir.*

عَلِمْتُ أَنَّ زَيْدًا قَائِمٌ

haberi *ismi*

قِيَامَ زَيْدٍ

haberin masdarı alınıp isme izafe edildi.

- اَنَّ *'nin haberi müştak değilse, haberine "ya'ı masdariyye" bitiştirilerek masdar elde edilir.*

اَعْجَبَنِي أَنَّ زَيْدًا اِنْسَانٌ

haberi *ismi*

اِنْسَانِيَّةُ زَيْدٍ

habere ya'ı masdariyye bitiştirilerek masdar tevili yapıldı.

AHKAMINA DAİR

- ***1.) Bu harflerin mamulleri, kendilerinden önce gelmez.***

إِنَّ الْبَحْرَ هَادِئٌ ✗

- ***2.)*** اَنَّ ***hariç bu harfler kelamın baş tarafında gelmeleri vaciptir.***

misal:

كَأَنَّ الْحَرَامَ نَارٌ

- ***3.) Bu harflere "ma-ı kaffe" bitişir ve amelleri iptal olur. Böylece sadece mübteda+habere gelen bu harfler fiillere de dahil olur.***

اِنَّما ضرَبَ زَيْدٌ

fiil cümlesi

- ***4.)*** اِنَّ ***dahil olduğu cümlenin manasını değiştirmez -yani cümle olmaktan çıkarıp müfret yapmaz-, tekit ederken;***
  اَنَّ ***dahil olduğu cümlesiyle beraber masdar hükmündedir. (Yani dahil olduğu cümleyi masdara tevil eder)***

عَلِمْتُ أَنَّ زَيْدًا قَائِمٌ

قِيَامَ زَيْدٍ

masdara müevvel
عَلِمَ fiilinin mefulüdür.

مَادَّةُ الأَلِفِ والنُّونِ

Yusuf İslam Dağdelen

اِنَّ kelimesi cümleyi değiştirmediğinden, اَنَّ ise cümleyi masdara tevil ettiğinden; hemze cümle yerinde kesra, cümle olmayan müfret yerinde ise fetha vacip oldu. Elif Nun maddesinin kesralandığı yerler şunlardır:

1.) Kelam Başlarında:

اِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ
cümle

2.) Kasemin Cevabında:

واللّٰهِ اِنَّ زَيْدًا لَقَائِمٌ
kasemin cevabı cümle olarak geldiğinden kesra ile okundu.

3.) Sıla Cümlesinin Başında:

وَآتَيْنَاهُ من الكُنُوزِ ما اِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالعُصْبَةِ
sılanın cümlesi olarak , cümle konumunda geldiğinden kesra ile okundu.

4.) İsm-i Aynın Haberinde:

زَيْدٌ اِنَّهُ قَائِمٌ
mübteda (ismi ayn) — *haber*

Zira fethalı okunacak olsa, اَنَّ cümlesiyle beraber masdar tevilinde olup زَيْدٌ haber yapılacaktı ki bu uygun olmaz. Zira hades, masdar ismi aynlara haber yapılamaz. (zeyd ayakta olmaktır, zeyd uyumaktır denmez.)

5.) Haberine "İbtida Lam-ı" Gelen Cümlenin Başında:

عَلِمْتُ اِنَّ زَيْدًا لَقَائِمٌ
haberine ibtida lamı bitişmiş

İbtida lamı, cümleyi tekid için gelir ki aslında bulunduğu yer زَيْدًا قَائِمٌ ifadesinin başında bulunmaktır. Ancak اِنَّ de tekid bildirmekle beraber amilde olunca, ibtida lamı, اِنَّ nin haberine kaydırılmıştır ki bu sebeple bu lama, Lâm ı Muzahlaka (kaydırılmış lam) da denilmektedir.

6.) Zan Manasına İhtimali Olmayan Kavil Maddesinden Sonra

قُلْ اِنَّ اللّٰهَ وَاحِدٌ
cümle

7.) Cümle Başında Gelen حتى 'dan Sonra:

اَتَقُولُ ذَلِكَ حتى اِنَّ زَيْدًا يَقُولُهُ
حتى sonrası cümle mevzisinde, zira cümleye dahil olurlar.

Ancak atıf harfi olan حتى ile harfi cer olan حتى dan elif nun maddesi kesra okunur. Zira atıf harfi olan حتى müfredi müfrede atfederken (cümleyi değil), harfi cer olan حتى da isme dahil olur.

8.) Tasdik Harfinden Sonra:

نَعَمْ اِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ
cümle mevzisinde

9.) İftitah Harflerinden Sonra:

اَلَا اِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ
cümle mevzisinde

10.) Vav-ı Haliyeden Sonra:

و اِنَّ فَرِيقًا من المُؤمِنِينَ لَكَارِهُونَ
cümle mevzisinde

Ayn ismi insan, at ve ağaç gibi bağımsız varlığı bulunan ve algılanan şeylere delâlet eder; mâna ismi ise ilim, cehalet ve cesaret gibi bağımsız bir varlığa sahip bulunmayan ve algılanamayan kavramları gösterir.

مَادَّةُ الأَلِفِ والنُّونِ

Yusuf İslam Dağdelen

إِنَّ kelimesi cümleyi değiştirmediğinden, أَنَّ ise cümleyi masdara tevil ettiğinden; hemze cümle yerinde kesra, cümle olmayan müfret yerinde ise fetha vacip oldu. Elif Nun maddesinin fethalandığı yerler şunlardır:

1.) Fail Olarak Geldiğinde:

بَلَغَنِى أَنَّكَ قَائِمٌ
fail
قِيَامُكَ

2.) Meful Olarak Geldiğinde:

عَلِمْتُ أَنَّ زَيْدًا قَائِمٌ
meful
قِيَامَ زَيْدٍ

3.) Mübteda Olarak Geldiğinde:

عِنْدِى أَنَّكَ قَائِمٌ
haber — mübteda
قِيَامُ زَيْدٍ

4.) Muzaf-ı İleyh Olarak Geldiğinde:

إِجْلِسْ حَيْثُ أَنَّ زَيْدًا جَالِسٌ
muzaf — muzafun ileyh
جُلُوس زَيْدٍ

5.) لو 'den Sonra:

لو أَنَّكَ قَائِمٌ لكان كذا
fail — لو'in cevabı
لو ثبت قيامك

6.) لولا 'dan Sonra:

لولا أَنَّكَ ذَاهِبٌ، لكان كذا
mübteda — لولا'in cevabı
لولا ذهابك موجود
mübteda — mahzuf haber

7.) Ma-ı Mastariye-i Tevkıtıyye (Zaman Bildiren Ma'dan) Sonra:

إِجْلِسْ ما أَنَّ زَيْدًا قَائِمٌ
fail
ثبت قِيَامُ زَيْدٍ
مُدَّة ثبوتِ قيامِ زيدٍ

8.) Harf-i Cerlerden Sonra:

عَجِبْتُ من أَنَّكَ قَائِمٌ
harfi cer isme gelir, kendisinden sonraki müfret mevzisinde

9.) Atıf Harfi Olan حتى 'dan Sonra :

عَرَفْتُ أُمورَكَ حتى أَنَّكَ صالح
matufu aleyh — matuf (müfret)
صَلَاحَكَ

10.) مذ ve منذ 'den Sonra:

ما رَأَيْتُهُ مذ أَنَّكَ قَائِمٌ
isim (müfret mevzisinde)

3

مَادَّةُ الأَلِفِ والنُّونِ

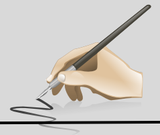

Yusuf İslam Dağdelen

وَاجِبُ الكَسْرِ

١.) في الإِبْتِدَاءِ
٢.) في جَوَابِ القَسَمِ
٣.) في خَبَرٍ عَنْ اِسْمِ عَيْنٍ
٤.) في الصِّلَةِ
٥.) في جُمْلَةٍ دَخَلَتْ لَامُ الإِبْتِدَاءِ
٦.) بَعْدَ القَوْلِ العَارِيِّ عَن الظَّنِّ
٧.) بَعْدَ حَتَّى الإِبْتِدَائِيَّةِ
٨.) بَعْدَ حُرُوفِ التَّصْدِيقِ
٩.) بَعْدَ حُرُوفِ الإِفْتِتَاحِ
١٠.) بَعْدَ وَاوِ الحَالِيَّةِ

وَاجِبُ الفَتْحِ

١.) في وُقُوعِهَا فَاعِلَةً
٢.) في وُقُوعِهَا مَفْعُولَةً
٣.) في وُقُوعِهَا مُبْتَدَأَةً
٤.) في وُقُوعِهَا مُضافًا إِلَيْهَا
٥.) بَعْدَ "لَوْ"
٦.) بَعْدَ "لولا"
٧.) بَعْدَ "ما" المَصْدَرِيَّةِ التَّوْقِيتِيَّةِ
٨.) بَعْدَ حُرُوفِ الجَرِّ
٩.) بَعْدَ "حتى" العَاطِفَةِ
١٠.) بَعْدَ "مُذْ" و "مُنْذُ"

جَائِزُ الأَمْرَيْنِ

١.) كَالَّتِي وَقَعَتْ بَعْدَ فَاءِ الجَزَاءِ

من يُكْرِمْنِي فَإِنِّي أُكْرِمُهُ

Kesralanırsa ✓

Elif-nun maddesi mamulleri ile birlikte masdar tevilinde olmayıp isim cümlesi olur ve şart kelimesinin cevabı olmak üzere mahallen meczum olur.

من يُكْرِمْنِي فَإِنِّي أُكْرِمُهُ

فأنا أُكْرِمُهُ

şartın cevabı isim cümlesi

Fethalanırsa

Elif-nun maddesi fethalanırsa, mamulleri ile birlikte masdar tevilinde olur. فَأَنِّي أُكْرِمُهُ *lafzı mübteda kılınıp, kendisi için mahzuf bir haber takdir edilir.* (ثابتٌ)

من يُكْرِمْنِي فَأَنِّي أُكْرِمُهُ

فإِكْرَامِي إياه ثابتٌ

mahzuf haber takdir edildi. *masdara tevil edildi. mübteda oldu.*

NOT: *Elif-nun maddesi kesralandığı vakit başka bir lafzın takdirine ihtiyaç olmadığından kesralanması evladır. Zira kelamda aslolan takdirin yapılmamasıdır.*

1

تَخْفِيفَات

Yusuf İslam Dağdelen

تَخْفِيفُ "إِنَّ"

- إِنَّ harfi tahfif edilir ve إِنْ şeklinde okunur.
- Bu durumda haberine lam-ı ibtida lazım olur. Bu lam tahfif edilmiş إِنَّ 'yi, إِنْ 'i şartiyyeden ayırır. Bu sebeble bu lama "lam-ı farika" da denir.
- Tahfiften sonra ameli de ilğasıda caiz olur. Amelden ilğa olunca artık fiillere de dahil olabilir. Ancak her fiile değil, mübteda ve habere dahil olan fiilere dahil olabilir. (nakıs fiil-kalb fiilleri).

Bu durum fiile olan benzerliğini (son harfi fetha-en az üç harfi) kaybetmesinden dolayıdır.

- إِنْ زَيْدٌ لَقَائِمٌ / إِنْ زَيْدًا لَقَائِمٌ — ameli caiz: زَيْدًا / mübteda: زَيْدٌ / haber: لَقَائِمٌ — lam-ı farika
- وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً — nakıs fiil: كَانَتْ / haber: لَكَبِيرَةً — lam-ı farika
  - هي -القِبْلَةُ- mahzuf ismi
- وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ — kalp fiili: نَظُنُّكَ / zarfi müstakar - haber: لَمِنَ الْكَاذِبِينَ — lam-ı farika

SONRASINDAKİ FİİL

Tahfifden sonra mutlak olarak (mübteda+habere dahil olan vey olmayan) fiillere dahil olur.

Şayet fiil mutaşarrıf olmayan bir fiil ya da şart fiil ya da dua fiil ise bu harflerden birine ihtiyaç duymaz.

- وأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ — gayrı mutaşarrıf: عَسَى
- تَبَيَّنَتْ الجِنُّ أنْ لَوْ كَانُوا — şart fiili: لَوْ
- والخَامِسَةَ أَنْ غَضِبَ اللهُ عَلَيْهَا — beddua üzerine delalet eden fiil: غَضِبَ

Kendisinden sonra gelen fiil, şart ve dua fiili olmayan mutaşarrıf (maşdarı gelen) bir fiilse, أَنْ 'muhaffefe'ye السينُ - سوف - قد- حَرْفُ النَّفِى lazım gelir.

- عَلِمْتُ أَنْ سَوْفَ يَقُومُ زَيْدٌ — fiil+faille haberi: سَوْفَ يَقُومُ زَيْدٌ / şan zamiri-ismi: هوَ
- عَلِمْتُ أَنْ لا تَقُومُ — nefiy: لا / fiil+faille haberi: تَقُومُ / şan zamiri-ismi: هوَ
- عَلِمْتُ أَنْ قَدْ تَقُومُ — fiil+faille haberi: قَدْ تَقُومُ / şan zamiri-ismi: هوَ
- عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ — السينُ / fiil+faille haberi: سَيَكُونُ / şan zamiri-ismi: هوَ

ÖNCESİNDEKİ FİİL

Şayet öncesinde bir fiil bulunacaksa bu fiilin tahkik ifade (katiyet, kesinlik üzerine delalet) eden fiillerden olmalıdır.

- عَلِمْتُ أَنْ زَيْدٌ قَائِمٌ ثَابِتٌ
  - muhaffefe: أَنْ
  - tahkik fiillerinden: عَلِمْتُ
  - şan zamiri-ismi: هوَ
  - mübteda: زَيْدٌ
  - haber: قَائِمٌ
  - haberi: زَيْدٌ قَائِمٌ
  - عَلِم fiilinin 1.mefulu: هوَ زَيْدٌ قَائِمٌ ثَابِتٌ
  - عَلِم fiilinin 2.mefulu: ثَابِتٌ

TAHKİK İFADE EDEN FİİLLER

- عَلِمَ
- تَبَيَّنَ
- ظَنَّ
- حَسِبَ
- خَالَ
- رَأَى
- وَجَدَ
- أَيْقَنَ
- أَحَسَّ
- شَعَرَ
- دَرَى
- عَرَفَ
- وَعَى
- عَلِمَ
- فَهِمَ
- سَمِعَ
- عَايَنَ
- شَاهَدَ
- حَفِظَ
- ذَكَرَ
- نَسِيَ
- تَذَكَّرَ
- تَيَقَّنَ
- تَحَقَّقَ
- تَأَكَّدَ
- تَبَيَّنَ
- تَعَلَّمَ
- تَفَهَّمَ
- تَدَبَّرَ
- تَعَقَّلَ
- تَفَكَّرَ
- تَوَهَّمَ
- تَخَيَّلَ
- تَصَوَّرَ
- تَعَجَّبَ
- تَحَيَّرَ
- تَبَيَّنَ
- تَعَلَّمَ
- تَفَهَّمَ
- تَدَبَّرَ
- تَعَقَّلَ
- تَفَكَّرَ
- تَوَهَّمَ
- تَخَيَّلَ
- تَصَوَّرَ
- تَعَجَّبَ
- تَحَيَّرَ

TAHKİK İFADE EDEN FİİLLER

- عَلِمَ
- تَبَيَّنَ
- ظَنَّ
- حَسِبَ
- خَالَ
- رَأَى
- وَجَدَ
- أَيْقَنَ
- أَحَسَّ
- شَعَرَ
- دَرَى
- عَرَفَ
- وَعَى
- عَلِمَ
- فَهِمَ
- سَمِعَ
- عَايَنَ
- شَاهَدَ
- حَفِظَ
- ذَكَرَ
- نَسِيَ
- تَذَكَّرَ
- تَيَقَّنَ
- تَحَقَّقَ
- تَأَكَّد

تَخْفِيفَات

Yusuf İslam Dağdelen

تَخْفِيفُ "لَكِنَّ"

- لَكِنَّ harfi tahfif edilir ve لَكِنْ şeklinde okunur.
- لَكِنَّ tahfif edilip لَكِنْ olunca, amelden iptal olması vacip olur.
  Zira fiile benzerlik gidiyor + başka harfe (atıf harfine) benziyor.
- Amelden iptal edildiği vakit fiillere de dahil olması caiz olur.

Amelden mulğa oldu.

◄ مَا جَاءَنِى زَيْدٌ ولَكِنْ عَمْرٌو حَاضِرٌ
haber — mübteda

◄ مَا قَامَ زَيْدٌ ولَكِنْ قَعَدَ
fiil cümlesi

تَخْفِيفُ "كَأَنَّ"

- كَأَنَّ harfi tahfif edilir ve كَأَنْ şeklinde okunur.
- كَأَنَّ tahfif edilip كَأَنْ olunca, fasih kullanıma göre ameli ilğa olur. (ismini nasb, haberini ref ameli yapamaz)
- Amelden iptal edildiği vakit fiillere de dahil olması caiz olur.

◄ وَصَدْرٍ مُشْرِقِ النَّحْرِ كَأَنْ ثَدْيَاهُ حُقَّانِ

Amelden mulğa oldu.
Zira ismini nasb etseydi, tesniyenin nasb hali ي ile olduğundan ثَدْيَيْهِ olarak gelmeli idi.

ŞİİRİN MANASI:
Boğaza yakın kısmı parlayan bir çok göğüs vardır ki
O göğüsteki iki meme hokka gibi yuvarlaktır.

HOKKA'NIN MANASI:
Fildişi, cam, tahta gibi şeylerden yapılan ve içine koku, mürekkep vs. koymak için kullanılan küçük ve yuvarlak kutudur.

◄ كَأَنْ قَامَ زَيْدٌ
fiil cümlesi

"إلا" و "لا"

İsmini nasb, haberini ref edenlerden

Yusuf İslam Dağdelen

"لا" لِنَفْيِ الجِنْسِ

- Cinsi nefyeden لا 'nın amel edebilmesi için şu şartlar gerekir:

1.) İsminin Nekira Olması
2.) Nekira İsmin Muzaf veya Şibhi Muzaf Olması
3.) İsmine Bitişik Olması

◄ لَا غُلَامَ رَجُلٍ جَالِسٌ عِنْدَنَا

لا 'nın ismi (nekira-muzaf)

Cinsi nefyeden لا 'nın amel edebilmesi için zikredilen üç şarttan;

➲ İsminin nekira olması ve ismine bitişik olması, لا 'nın amel etmesinin şartıdır. Bu iki şarttan biri bulunmazsa, yani لا 'nın ismi marife olur veya ismi ile arasına bir şey girerse, لا 'nın amelinin ilgası ve لا 'nın tekrarı vacip olur.

◄ لا محمدٌ زارَنِي لا بكْرٌ

ameli ilğa olup, لا tekrar etti. — marife

◄ لا في الدار رجلٌ ولا إمرأةٌ

ameli ilğa olup, لا tekrar etti. — fasıla

➲ İsminin muzaf veya şibhi muzaf olması ise, لا 'nın lafzen veya takdiren amel etmesinin şartıdır. Bu şartın bulunmaması durumunda, yani isminin müfred olması durumunda bu nekira isim, kendisi ile mensub olduğu alamet üzere mebni olup, لا 'nın ismi olarak mahallen mensub olur.

◄ لا رجلَ في الدارِ

ismi-müfred
fetha üzere mebni (mahallen mensub)

"إلا" في المُسْتَثْنَى المُنْقَطِعِ

- İstisna-ı münkatı' da amel eden amil إلا kelimesidir. Müstesna-ı muttasılda amel eden amil ise إلا kelimesi değil kendisinden önceki fiil veya şibih fiildir.
- Müstesna, müstesna minh'in fertlerinden değilse o müstesnaya "müstesna-ı munkatı" denir.
- Müstesna-ı münkatıda gelen إلا kelimesinin amil oluşu, hururfu müşebbehe bil fiilden olan لَكِنَّ manasında bir kelime olduğu içindir.
- Müstesna-ı munkatı'da vaki olan إلا kelimesinin haberi ekseriyetle zikredilmez, takdir edilir.
- Müstesna-ı munkatı'da vaki olan إلا 'nın takdir edilen mahzuf haberi kendisinden önce gelen fiilin zıddıdır.

◄ جَائَنِي القَوْمُ إِلَّا حِمَارًا / لَكِنَّ حِمَارًا لَمْ يَجِئْ

müstesna-ı münkatı (ismi) — ismi — mahzuf haberi

haberi ise mahzuf

"ما" و "لا" مُشَبَّهَتَانِ بِـ"ليس"

Yusuf İslam Dağdelen

- ما ve لا kelimeleri, nefyi ifade etmek ve mübteda ile habere dahil olmak hususunda ليس fiiline benzedikleri için ليس gibi amel ederler. (İsmini ref, haberini nasb ederler.)
- ليس 'ye benzeyen ما ve لا 'nın mamülleri kendileri üzerine tekaddüm edemez.

◄ مَا زَيْدٌ قَائِمًا (haberi / ismi)

مَا زَيْدٌ قَائِمًا (haberi / ismi) ✗

◄ لا رَجُلٌ حَاضِرًا (ismi / haberi)

مَا VE لَا 'NIN AMEL ETMESİ İÇİN ŞU ŞARTLARIN BULUNMASI GEREKİR:.

1.) İsimleri ile arası إِنْ ile veya haberiyle veya bu ikisinin dışında başka bir şey ile ayrılmayacak

◄ مَا إِنْ زَيْدٌ قَائِمٌ — amel etmez ✗ (إِنْ: fasıla; زَيْدٌ: ismi)

◄ مَا زَيْدٌ قَائِمٌ — amel etmez ✗ (زَيْدٌ: ismi; قَائِمٌ: fasıla-haberi)

◄ مَا زَيْدٌ طَعَامَكَ آكِلٌ — amel etmez ✗ (آكِلٌ: haberi; زَيْدٌ: ismi; طَعَامَكَ: fasıla)

haber olan آكِلٌ ismi failinin mefulu

2.) ما ve لا 'nın nefiyliği إلا ile bozulmayacak

◄ مَا زَيْدٌ إِلا قَائِمٌ — amel etmez ✗

nefiy manası إلا ile bozuldu

3.) İsmi Nekira Olacak (Bu şart sadece لا 'ya aittir.)

◄ لا رَجُلٌ حَاضِرًا — amel etti ✓ (رَجُلٌ: ismi, Nekira; حَاضِرًا: haberi)

◄ لَا زَيْدٌ قَائِمٌ ولَا عَمْرٌو — amel etmez ✗ (زَيْدٌ: ismi, Marife; قَائِمٌ: haberi)

ameli ilğa olup, لا tekrar etti.

◄ مَا زَيْدٌ قَائِمًا (زَيْدٌ: ismi, Marife; قَائِمًا: haberi)

مَا 'da ise isminin nekira olması şartı aranmaz.

NOT: ما ve لا 'nın isimleri arasına haberlerine ait zarf veya car-mecrur olan bir mamul gelirse amelleri iptal olmaz.

◄ مَا عِنْدَكَ زَيْدٌ قَائِمًا — amel etti ✓ (عِنْدَكَ: zarf, haberin mamulü; زَيْدٌ: ismi; قَائِمًا: haberi)

◄ لَا فِي الدَّارِ زَيْدٌ قَائِمًا — amel etti ✓ (فِي الدَّارِ: car-mecrur, haberin mamulü; زَيْدٌ: ismi; قَائِمًا: haberi)

العَامِلُ في الفِعْلِ المُضَارِعِ

Yusuf İslam Dağdelen

النَّواصِبُ

- أَنْ؛ لِلْمَصْدَرِيَّةِ
  - أُحِبُّ أَنْ أُطِيعَ اللهَ تَعَالَى
- كَيْ؛ لِلسَّبَبِيَّةِ
  - أُحِبُّ طُولَ الْعُمْرِ كَيْ أُحَصِّلَ الْعِلْمَ
- لَنْ؛ لِلنَّفْيِ المُؤَكَّدِ فى الإسْتِقْبَالِ
  - لَنْ يَغْفِرَ اللهُ تَعَالَى لِلْكَافِرِينَ
- إِذَنْ؛ لِلشَّرْطِ و الجَّزَاءِ
  - أُطِيعُ اللهَ تَعَالَى إِذَنْ تَدْخُلَ الْجَنَّةَ

إِذَنْ 'nin amel etmesinin şartları:

1. *Kendisinden sonraki fiil müstakbel mana ifade etmesi*
2. *Kendisinden sonraki fiilin öncesiyle biri itimadı (bağlantısı) olmayacak.*

- جِئْتُكَ أَنَا إِذَنْ أُكْرِمُكَ
  - أُكْرِمُكَ: *haber*
  - أَنَا: *mübteda*
  - إِذَنْ: *amel etmez*
- قُلْتُ هذا القَوْلَ إِذَنْ أَظُنُّكَ كَاذِبًا
  - أَظُنُّكَ كَاذِبًا: *hal manasında*
  - إِذَنْ: *amel etmez*

NOT: *Fiili muzariyi nasb eden edatlardan sadece* أَنْ *kelimesi gizlenebilir.*

زُرْنِي فَأُكْرِمَكَ

gizli bir أَنْ *ile mensub*

الجَوَازِمُ

كَلِمَ المُجَازَاةِ

فِعْلًا وَاحِدًا

- لَمْ >>> لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ
- لَمَّا >>> لَمَّا يَنْفَعْ عُمْرِى
- لاَمُ الْأَمْرِ >>> لِيَعْمَلْ عَمَلاً صَالِحًا
- لاَ فِي النَّهْيِ >>> لاَ تُذْنِبْ

NOT: *Fiili muzariyi cezm eden edatlardan sadece* إِنْ *kelimesi gizlenebilir.*

زُرْنِي أُكْرِمْكَ

إِنْ تَزُرْنِي أُكْرِمْكَ

فِعْلَيْنِ

- إِنْ؛ لِلشَّرْطِ والجَزَاءِ
  - إِنْ تَتُبْ يُغْفَرْ ذُنُوبُكَ
- حَيْثُمَا - أَيْنَ - أَنَّى؛ لِلْمَكَانِ
  - حَيْثُمَا تَفْعَلْ يُكْتَبْ فِعْلُكَ
  - أَيْنَ تَكُنْ يُدْرِكْكَ الْمَوْتِ
  - أَنَّى تُذْنِبْ يَعْلَمْكَ اللهُ
- إِذْمَا - إِذَامَا - مَتَى؛ لِلزَّمَانِ
  - إِذْمَا تَتُبْ تُقْبَلْ تَوْبَتُكَ
  - إِذَامَا تَعْمَلْ بِعِلْمِكَ تَكُنْ خَيْرَ النَّاسِ
  - مَتَى تَحْسُدْ تَهْلِكْ
- مَهْمَا - ما - مَنْ - أيُّ
  - مَهْمَا تَفْعَلْ تُسْأَلْ مِنْهُ
  - مَا تَفْعَلْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدْهُ عِنْدَ اللهِ تَعَالَى
  - مَنْ يَعْمَلْ عَمَلاً صَالِحًا يَكُنْ نَاجِيًا
  - أَيُّ عَالِمٍ يَتَكَبَّرْ يُبْغِضْهُ اللهُ تَعَالَى